

Het kleermakersgilde in Zevenbergen

Paul van Gool, 2004

Inleiding

In 1737 werd in Zevenbergen het kleermakersgilde opgericht. Velen zullen bij het horen van het woord gilde denken aan de middeleeuwen en niet aan de 18^e eeuw. Gilden hebben bestaan vanaf de middeleeuwen tot aan de Franse tijd. Het kleermakersgilde was niet het enige ambachtsgilde in Zevenbergen. In de jaren ervoor hadden ook ander ambachtsgilden zich verenigd in gilden. Dat echter relatief kort voor het definitief verdwijnen van de gilden in Nederland, in Zevenbergen nog gilden werden opgericht, lijkt opmerkelijk. Naast de ambachtsgilden was er al veel langer een schuttersgilde St. Joris in Zevenbergen. In het verleden zijn over dit St. Jorisgilde diverse publicaties verschenen o.a. in Oud Nieuws. Aan enkele gilden is door I. de Groot in zijn boek *Personen en feiten uit de geschiedenis van Zevenbergen* aandacht geschonken, maar niet aan het kleermakersgilde. Dit artikel gaat over de oprichting, het dagelijks functioneren en de teloorgang van het kleermakersgilde in Zevenbergen. Enkele achtergronden van de middeleeuwse gilden en van de bestuurlijke- en economische situatie in de Republiek ten tijde van de oprichting van ambachtsgilden in Zevenbergen, gaan hieraan vooraf.

De gilden in de middeleeuwen

De middeleeuwen waren in economisch opzicht een uiterst conservatieve periode. Er bestond een groot wantrouwen tegenover de vrije concurrentie. Daar speelde de Kerk een grote rol in. Prof. Bouwman zegt hierover:

“Het middeleeuwse katholicisme ging van het standpunt uit, dat het economisch leven niet te veel mocht worden beheerst door een streven naar winst of persoonlijke verrijking. Theologisch beschouwd moest alle economische inspanning ondergeschikt blijven aan hogere doeleinden. Dat kon het best worden bereikt als de individuele behoeftebevrediging gebonden bleef aan de gewoonten, welke in iedere stand of groep gebruikelijk waren. Wat dat betreft, had de Kerk veel waardering voor het gildenwezen met zijn sterke beperking van de economische vrijheid.”

Een tweede kracht die een onderbouwing gaf aan het gildewezen waren de steden, beter gezegd de stadsbesturen. Een stadsbestuur zag het als haar belangrijkste taak om zoveel mogelijk alle burgers een behoorlijk bestaan te garanderen. Zij legde daarom veel regels op voor de uitoefening van beroepen, de kwaliteit van waren en de prijzen van de eerste levensbehoeften, vooral brood en bier. De wens van ambachtsgilden om door vereniging zich als groep sterk te maken, paste precies in het beleid van het stadsbestuur. Het is dus onjuist om de strakke regeling van het economisch leven uitsluitend terug te voeren op de gilden. De stadsbesturen gebruikten de gilden bij de uitoefening van hun beleid.

Andersom waren sommige gilden zo machtig dat zij invloed hadden op het stadsbestuur of het zelfs geheel domineerden (Gent). Overigens, die conservatieve houding ten opzichte van economische activiteiten bestond ook op het platteland, waar geen gilden bestonden.

Het gilde was een typisch verschijnsel van de stad. De voornaamste functies van een gilde waren regeling van de arbeid naar binnen en monopolisering naar buiten. Het was niet zo dat alle steden gilden hadden, of dat altijd alle beroepen zich verenigd hadden in gilden. Zo is in de stad Leiden de vorming van gilden minimaal geweest. Maar over het algemeen kenden de meeste steden gilden. Ieder die een ambacht uitoefende moest lid worden van een gilde in de stad. Buiten de stad was het verboden een ambacht uit te oefenen. De gilden reguleerden het aantal leden, zij regelden de prijs en diverse aspecten van het arbeidsproces. Zo mocht niemand anders werken dan hem geleerd was, mocht er alleen tijdens daglicht gewerkt worden en alleen in de eigen (werk)winkel. Dat ging soms zover dat

uitvindingen ter zijde werden geschoven en werden verboden. De Vlaamse gilden verboden in de 13^e eeuw de toepassing van de met waterkracht aangedreven volmolen (om gewezen laken te viltten) en die van het spinnewiel, uit pure protectie, bang voor verlies van werkgelegenheid. Die houding betekende natuurlijk uitstel maar geen afstel, want na verloop van tijd werden die nieuwe technieken uiteindelijk toch toegepast en dan in kleinere opkomende steden.

Er waren kwaliteitscontroles, grondstoffen waren voorgeschreven, etc. Op overtreding stonden boetes, die deels de stad toekwamen en deels het gilde. Er waren controleurs, vinders genoemd, die op zoek gingen naar lieden die de regels trachtten te ontduiken, die noemde men beunhazen.

De opleiding tot volleerd ambachtsman begon men als leerling bij een meester, waar men als compensatie voor het geleverde werk kost en inwoning genoot. Na een paar jaar werd men gezel, eerst bij de eigen meester, daarna bij een andere meester, vaak buiten de eigen stad. Een gezel die zich ergens als zelfstandige wilde vestigen moest een proef van bekwaamheid afleggen door een meesterstuk te maken. Die “examens” werden alleen afgenomen als het gilde vond dat een nieuwe toetredster gewenst was. Dat gaf nog al eens spanningen tussen gezellen en meesters omdat zeker in economisch slechtere tijden de doorstroming naar zelfstandig meester hiermee geblokkeerd werd. Daar kwam nog bij dat er gilden waren, die de kinderen van meesters een voorrangspositie gaven in die doorstroming.

Er was nog een derde functie weggelegd voor de ambachtsgilden. Zij vormden de basis voor de militaire verdediging van de stad en soms dienden zij zelfs de landsheer te ondersteunen als die weer eens ter veldtocht trok. Nu was het niet elke dag oorlog, met als gevolg dat de inzet van de gilden wel met het nodige enthousiasme gebeurde (men verdedigde immers zijn eigen belang) maar met weinig deugdelijk oorlogstuig en minimale geoefendheid. Dat leidde tot het ontstaan van een gespecialiseerde en daardoor geoefende groep, de boogschutters. Deze verenigden zich in een apart gilde dat los stond van een ambacht. Deze boogschuttersgilden ontwikkelden zich in veel steden tot een elitaire groep, die leverancier werd van de stadsbestuurders. De militaire functie van de ambachtsgilden brak af in de 15^e eeuw als gevolg van de veranderende wijze van oorlogvoeren (buskruit) en de politieke ontwikkeling van de macht die verschoof van de stad naar de landsheer. Een voorbeeld hiervan is het beleg en de verovering van Zevenbergen in 1427 in opdracht van Philips de Goede.

Wat van bovenstaande is nu van toepassing geweest op het middeleeuwse Zevenbergen? Met zekerheid staat vast dat het middeleeuwse stadsbestuur van Zevenbergen voor de regeling van het economisch verkeer regels hanteerde. De inhoud ervan is niet bekend. In 1562 trof een grote brand Zevenbergen waarbij veel papieren van voor die tijd verloren zijn gegaan. De toenmalige heer van Zevenbergen, Johan van Ligne, graaf van Arenberg, moest daardoor een nieuwe keur (is een oorkonde van de landsheer waarin plaatselijke voorrechten waren vastgelegd) aanvragen aan de koning van Spanje. Wat het economisch leven betreft bevatte deze nieuwe keur, naast regels voor accijnzen en belastingen, ook regels voor het gewicht en de prijs van het brood en tevens voor maten en gewichten. De nieuwe keur bevatte geen informatie over gilden. Voor het bestaan van ambachtsgilden in het middeleeuwse Zevenbergen zijn derhalve geen aanwijzingen aanwezig. Het is heel goed mogelijk dat het oude Zevenbergen geen gilden heeft gehad, immers zo’n grote stad was het niet. Het schuttersgilde St. Joris werd opgericht in 1541 en kwam niet voort uit de bestaande ambachtsgilden. Of bij de oprichting ervan het doel is geweest de militaire verdediging van de stad, of dat het toch meer een voorportaal moest zijn voor toekomstige stadsbestuurders (“een politieke club” zegt de Groot) is in dit kader niet zo relevant. Het eerste ambachtsgilde na de middeleeuwen werd in Zevenbergen opgericht in 1659. De stadsarchieven bevatten geen documenten over ambachtsgilden tot de oprichting van het Bakkersgilde in 1659.

Bestuur en economie in de Republiek in de 17^e en 18^e eeuw

Toen in Zevenbergen gilden worden opgericht, lag de stad in het gewest Holland, dat samen met andere gewesten de Republiek der Verenigde Nederlanden vormde. Na de Opstand tegen de Spaanse koning was in de Republiek een voor die tijd ongewone bestuursvorm tot stand gekomen. De Republiek kende een federatieve opbouw van de staat met een sterke spreiding van macht en gezag. De structuur van het bestuur berustte op lokale (de steden, waterschappen) basis. De lokale bestuurders, regenten genoemd, kozen de hogere bestuursorganen. Voor Zevenbergen waren de Staten van Holland het hoogste bestuursorgaan waar men mee te maken had. De Staten of de Stadhouder benoemden meestal op voordracht van de magistraat (stadsbestuur) de burgemeester en de baljuw (ambtenaar belast met de rechtspraak). Het dagelijks bestuur van de stad berustte bij de burgemeester, de vroedschap (een soort gemeenteraad) controleerde de burgemeester. De Staten probeerden met ordonnanties hun stem te laten gelden. Eenmaal lid van de vroedschap, bleef men lid voor het leven. Overleed een lid van de vroedschap dan koos diezelfde vroedschap een nieuw lid. In Zevenbergen was het St. Jorisgilde de opstap naar lidmaatschap van de vroedschap. Van democratie was geen sprake. Men werd toegelaten tot de groep van regenten op basis van onder meer afkomst, rijkdom, toewijding aan de zaak van de Republiek en altijd lidmaat van een Gereformeerde Kerk. Op deze wijze werd ook Zevenbergen bestuurd. Bekende regenten families in de 18^e eeuw waren Arent, Anemaet, Dingmans, van Mourick, De Merode, Polders en Timmers.

Het is niet verwonderlijk dat in zo'n gesloten vorm van bestuur in de loop der tijd uitwassen optraden, die de gewone burger mateloos ergerden. Vooral in tijden van oorlog, zoals in 1672 en 1747, en in tijden van economische terugslag, keerde het volk zich tegen de regenten. Bij gebrek aan goede alternatieven werd dan geroepen om (meer macht voor) de Prins en herstel van middeleeuwse rechten, die het volk zouden toekomen. Een van die rechten waren de ambachtsgilden met hun beschermende functie en (soms) invloed op het stadsbestuur. Zo ontstond een situatie dat in de Republiek (en ook in de Zuidelijke Nederlanden) het aantal gilden in de 18^e eeuw groter was dan in de middeleeuwen. Zevenbergen is hiervan een mooi voorbeeld.

De Republiek heeft twee verschillende economische perioden gekend. De 17^e eeuw staat bekend als de Gouden Eeuw, waarin welvaart voor alle inwoners van de staat toenam, aangejaagd door de handel en de daarvan afgeleide nijverheid. Op economisch gebied voerde de Republiek, in tegenstelling tot de omringende staten, een voor die tijd liberaal beleid. Er waren wel enkele uitzonderingen, met als de belangrijkste het monopolie van de grote handelscompagnieën (zoals de VOC), de reglementering van de zeevisserij en de reglementering van het binnenlands weg- en waterverkeer. De organisatie van de economie werd voor het overige zoveel mogelijk overgelaten aan de steden. De steden op hun beurt dachten uitsluitend aan zichzelf en lieten de belangen van bestuurders en eigen burgers prevaleren. Het gevolg hiervan was dat de liberale politiek van de Republiek, op lokaal terrein het oude kortzichtige beleid van bescherming van de plaatselijke belangen in stand hield. Vroeg of laat moest dit beleid stuklopen.

Na 1690 ontstond een kentering. Het aandeel van de Republiek in de wereldhandel nam relatief af en de visserij liep terug. Dit had ook zijn weerslag op de daarmee samenhangende nijverheid, met als gevolg dat de werkgelegenheid sterk afnam. In het gewest Holland daalde de bevolking. Hoewel het nationaal inkomen gelijk bleef, werd de verdeling ervan steeds schever. De rijken (waaronder per definitie de regenten) werden rijker, de armen armer. Naast handel werd ook veel geld verdient met financieren, niet van binnenlandse industrie, maar vooral van buitenlandse handel en industrie en vreemde vorstenhuizen. Een algemene verpaupering trad op, in het bijzonder in de steden. De middengroepen met o.a. de neringdoenden en winkeliers, hadden moeite zich te handhaven. De roep om en het ontstaan van gilden in de 18^e eeuw waren pure uitingen van defensieve acties van deze groepen om zich te handhaven.

De munteenheid in de Republiek in deze periode was de gulden. Een gulden bestond uit 20 stuivers, een stuiver uit 16 penningen. Het decimale stelsel (werken met posities achter de komma) was al wel bekend, maar werd niet toegepast. De wijze van noteren was als volgt: f gg=ss=pp (voor het = teken werd ook vaak het : teken gebruikt). Een voorbeeld: f 10=15=2, betekende 10 gulden, 15 stuivers en 2 penningen.

De waarde van de gulden kon hevig fluctueren als gevolg van oorlog, binnenlandse spanningen of (mis)oogsten. Het volgende voorbeeld, waarin de prijzen van de goederen zijn uitgedrukt in guldens van toen in de decimale notatie, kan dit verduidelijken.

Jaar	Waarde van 100 gulden uit dat jaar, uitgedrukt in guldens van 2002	Prijs van 100 kg roggebrood	Prijs van 155 liter bier	Prijs van 1 pond suiker	Periode
1730	f. 2.031	f. 7,71	f. 11,50	f. 0,35	Periode van vrede
1740	f. 1.697	f. 10,73	f. 11,50	f. 0,32	Oostenrijkse Successie oorlog
1795	f. 1.265	f. 17,52	f. 26,64	f. 0,85	Inval van de Fransen

De oprichting van ambachtsgilden in Zevenbergen

Ambachtsgilden werden opgericht in Zevenbergen tussen 1659 en 1743, zoals hieronder blijkt:

- het bakkersgilde in 1659
- het schippersgilde in 1670, opnieuw opgericht in 1705
- het kuipersgilde in 1705
- het bijengilde in 1708
- het schoenmakersgilde in 1717
- het voerliedengilde in 1731
- het kleermakersgilde in 1737
- het timmermansgilde in 1743.

Dat grote tijdsverschil tussen de oprichting van het eerste gilde en het laatste gilde is opmerkelijk, maar past bij nadere bestudering precies in het hierboven geschetste bestuurlijke en economische beeld van de Republiek en de stad Zevenbergen. Daarnaast zal blijken dat de volgorde waarin de gilden zijn opgericht niet geheel toevallig was.

De magistraat (het stadsbestuur) van Zevenbergen gaf in feite dus richting aan het lokale economische leven. De voornaamste grondslag hiervoor waren de Accijnzen, Keuren en Ordinantiën die nog stamden uit de tijd van Arenberg en die in de loop der jaren werden aangepast. Ook kwamen er vanuit de Staten nieuwe reglementen zoals voor de regeling van het vervoer, zowel over de weg naar bijv. Antwerpen en Breda als over water naar Dordrecht en Rotterdam. In deze context moet men de oprichting zien van de gilden in Zevenbergen.

De oprichting van het bakkersgilde is met zekerheid een initiatief geweest van het stadsbestuur, dat de gildeorganisatie gebruikte als instrument ter uitvoering van haar economisch en sociaal beleid. Het brood was al in vroeger tijden onderwerp van aandacht van de magistraat, zie hiervoor de nieuwe keur die Arenberg honderd jaar daarvoor had aangevraagd. Men wilde voor alles voorkomen dat er in de stad onenigheid zou komen over zo'n belangrijke eerste levensbehoefte voor de inwoners. Daartoe werd door de bestuurders van de stad een bakkersgilde in het leven geroepen om meer grip te krijgen op de prijs en de kwaliteit van het brood. Verder wilde men oneerlijke concurrentie, en daardoor onrust, tegengaan. Het reglement van het bakkersgilde ging duidelijk over voornoemde aspecten en

bevatte geen artikelen, zoals bijvoorbeeld later zal blijken bij de kleermakers, om de beroepsgroep tegen concurrentie van buiten te beschermen.

Ook de oprichting van het schippersgilde lijkt een initiatief van het stadsbestuur. Stad en provincie hadden veel geld gestoken in de haven van Zevenbergen. De haven was niet alleen van belang voor de aan- en afvoer van goederen, zij was ook een doorvoerhaven. Goederen die van Rotterdam of Dordrecht naar bijvoorbeeld Breda, een militair bolwerk aan de zuidgrens van de Republiek, werden vervoerd passeerden de haven van Zevenbergen. Het personenvervoer van Zevenbergen naar Hollandse steden ging per schuit. De haven was voor de stad een bron van inkomsten en voor de provincie en Republiek een schakel in het nationale transportnet. De steden aan een vaarroute stelden gezamenlijk reglementen op die het vervoer te water regelden. Dat gebeurde op basis van wederkerigheid. Het stadsbestuur had met het schippersgilde een instrument in handen om de schippers te sturen in het nakomen van de reglementen, waardoor de afspraken gemaakt met de omringende steden werden nageleefd.

De overige ambachtsgilden ontstonden in de 18^e eeuw. Voor het kleermakersgilde kan gesteld worden dat het initiatief tot oprichting en de motieven tot oprichting afkomstig zijn geweest van de kleermakers zelf. Dat zal hierna blijken.

De oprichting van het kleermakersgilde in Zevenbergen

In 1737 wendden de kleermakers in Zevenbergen zich tot het bestuur van de stad met het verzoek een kleermakersgilde te mogen oprichten. Hun motieven waren vooral ingegeven door de wens om de concurrentie door kleermakers van buiten de plaats in te dammen. Of de toestand werkelijk zo schrijnend was als verwoord in hun brief is niet bekend, zij wisten het echter wel met veel gevoel voor drama te brengen:

“..... dat soo vele Baatsoekende vreemdelingen geene Burgers sijnde het ambaght van Mr. Kleermaker alhier publieq komen te Exerceren, tot groot nadeel en prejuditie van de supplianten in desen, die nu daaromme meerendeels sonder werk sijn en dien volgens met vrouw en kinderen staan te vervallen in seer groote armoede”.

De brief werd ondertekend door 13 kleermakers, waarvan een aantal niet kon schrijven en die daarom een kruis als merkteken zetten. Deze 13 waren:

Hendrik Notenboom

Cornelius van der Burght

Joannes Gestelaers

+ Mattijs Breek

Antonie Moelaert

+ Isaak de Vroom

+ Hendrik Schouwenaars

Thomas Blommers

+Marcelis de Coninck

+ Jan Baptist de Hij

Cornelis Nicolaes Brocke

Johannes Schmit

Cornelis Cornelisse van der Burght

Onder de brief stond ook nog de handtekening van Bastiaenis Cleef, die als Mr. Glasemaker meelifte op het reglement van de kleermakers en op die manier zijn nering trachtte te beschermen tegen concurrentie.

Het reglement werd door de magistraat goedgekeurd en zo ging het kleermakersgilde in 1737 van start.

Het reglement van het kleermakersgilde

De kleermakers hadden een reglement van 20 artikelen. Niet bekend is of zij het zelf hadden opgesteld, of dat het overgenomen was van een gilde uit een andere stad, zoals was gebeurd met de ordonnantie op het bakkersgilde, dat van Dordrecht was overgenomen. In ieder geval was het geschreven door de rentmeester, hetgeen blijkt uit de Rekening (boekhouding) van het eerste jaar:

“Betaalt aan de Rentmeester voor het schrijven van het reglement f 4:1:0”

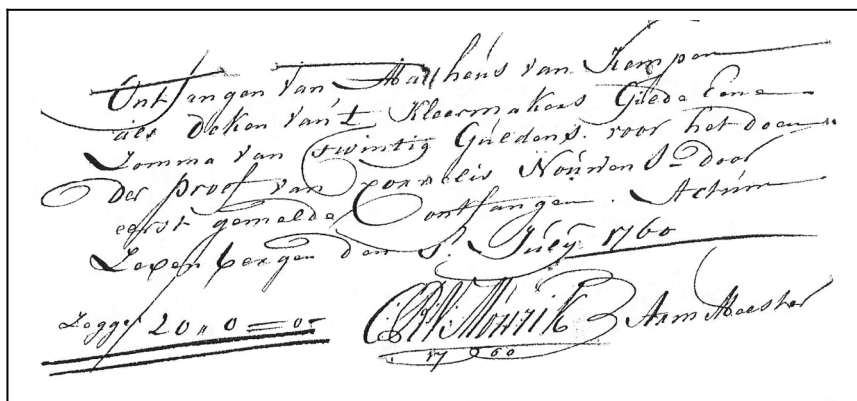
Samengevat werden de volgende onderwerpen in het reglement behandeld:

- Bescherming van de eigen nering
- Wollennaaiers
- Leerjongens en leermeisjes
- Contributies en boetes
- Bestuur.

ad Bescherming

De Zevenbergse kleermakers hadden met het gilde maar één doel voor ogen en dat was het tegengaan van de concurrentie van buiten. Alleen burgers en ingezetenen mochten kleermaker zijn en dan alleen als zij lid waren van het gilde. De 13 oprichters waren per definitie lid van het gilde, alle anderen moesten daarna eerst drie gulden betalen en een examen afleggen. Dat examen bestond uit het ten overstaan van de deken *“tijkenen van een mans mantel en een weesken lijffe”*. Om examen te kunnen doen moest men als leerjongen minstens twee jaar hebben gewerkt bij een Mr. Kleermaker in Zevenbergen. Een baas die van buiten de stad kwam hoefde geen examen te doen, maar betaalde vanaf 1743 het dubbele, dus zes gulden. In de loop der tijd bleken deze maatregelen onvoldoende om vreemdelingen te weren. Vandaar dat in 1760 het stadsbestuur goedkeurde dat vreemdelingen, 30 gulden moesten betalen voor de proef. Dit bedrag moest worden betaald aan de deken, die een derde deel (10 gulden) in de kas mocht houden van het gilde en twee derde deel (20 gulden) moest overdragen aan de Stadsarmmeester.

Kwam een kleermaker te overlijden dan mocht zijn weduwe een goede knecht aanstellen om de zaak draaiende te houden. Deze knecht hoefde geen proef te doen en was vrijgesteld van het betalen van entreegeld. Wel moest hij de wekelijkse stuiver contributie betalen.

Ontfangen van Marthens van Korp
als Dekken van't Kleermakers Gilde een
Somme van Twintig Gulden. voor het doan
der proef van Cornelis Nouwens & Doel
eigent gemeld. Ontfangen. Actum
Zevenbergen den 8 Julij 1760
Loopt 20 0 = 05 Reinier van Mourik Arm Meester

Als bewijs van ontvangst van 20 gulden voor het doen van de proef door
Cornelis Nouwens op 8 juli 1760, tekent
Reinier van Mourik, Arm Meester

ad Wollennaaisters

De 18^e eeuw was nog een periode waarin vrouwen zelden deel uitmaakten van maatschappelijke instituties. Vandaar dat vrouwen geen lid konden worden van het gilde, hoewel er diverse vrouwen waren die kleren maakten. Men noemde deze vrouwen, wollennaaisters. Zij waren dus geen lid van het gilde, maar moesten zich wel aan het reglement houden van het gilde, als waren zij wel lid.

“De naaysters die tegenwoordigh sijn, sullen in dit gilde niet begreepen sijn, maer die uit 't toecoomende sullen coomen, sullen aan desen articul gehouden sijn.”

De regels voor vrouwen waren iets afwijkend. Ook een wollennaaister moest minstens twee jaren als leerling hebben gewerkt bij een wollennaaister in de stad, een examen afleggen (*“tijkenen van een vrouwejapon”*) en één gulden en 10 stuivers betalen.

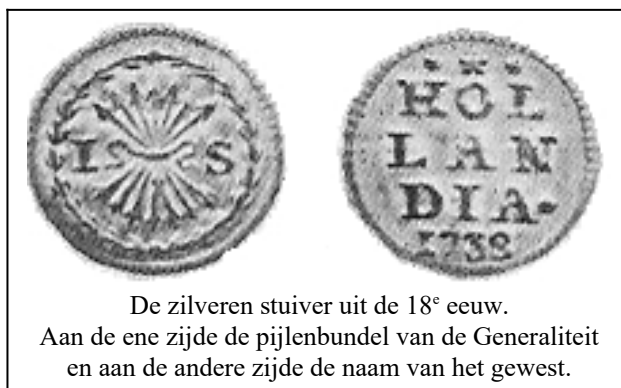
ad Leerjongens en leermeisjes

Een kleermaker en wollennaaister die een leerjongen resp. leermeisje aannamen moesten dit binnen 14 dagen opgeven aan de deken en 10 stuivers per leerling betalen. Die betaling hoefde niet bij weeskinderen. Na een aantal jaren merkten de kleermakers dat jongeren uit de eigen stad, en waarschijnlijk zal dat vooral om hun eigen kinderen zijn gegaan, moeilijk een plaats als leerling konden vinden bij een meester kleermaker. Zij scherpten daarom in 1744 het reglement zodanig aan dat haast alleen nog maar in Zevenbergen geboren en opgevoede jongens leerling konden worden. Een meester kleermaker die toch iemand van buiten de stad als leerling aannam, moest betalen 25 gulden en twintig stuivers, de ene helft voor de heer drossaard en de andere helft voor het gilde.

ad Contributies en boetes.

De contributie bedroeg voor kleermakers één stuiver per week, te voldoen aan de deken. De wollennaaisters betaalden één gulden en tien stuivers per jaar. Een kleermaker die uit Zevenbergen was vertrokken, ergens anders zijn beroep had uitgeoefend, en weer terugkwam moest zes gulden betalen, om weer aan de slag te kunnen gaan. Een kleermaker die ging trouwen moest aan het gilde betalen één gulden en tien stuivers.

Op niet nakomen van diverse artikelen uit het reglement stonden boetes. Vergat een baas een leerling aan te geven dan kostte dat één gulden, te betalen aan de deken. Indien het gilde moest vergaderen vanwege interne problemen, dan kreeg de veroorzaker van die problemen een boete van één gulden en tien stuivers. Gildebroeders die zich op bijeenkomsten van het gilde misdroegen, werden beboet met één gulden en tien stuivers.

ad Bestuur

Het kleermakersgilde werd bestuurd door twee dekenen, de opperdeken en de onderdeken. Ieder jaar kozen de gildebroeders een nieuwe onderdeken en de vorige onderdeken werd de deken voor het nieuwe jaar. Bijzonder in deze is artikel 15 van het reglement:

“Dat de gilde broeders inhet verkiezen van deeckens, althoos moeten maken datter een van de twee deeckens van de gereformeerde Religie zijn.”

Dit artikel was zo bijzonder omdat enkele jaren daarvoor dit onderwerp tot grote spanningen had geleid in het schoenmakersgilde. Daar hadden de katholieke gildebroeders zich in 1730 verzet tegen de praktijk dat alleen leden van de gereformeerde religie benoemd konden worden tot deken. De schepenbank van Zevenbergen stelde toen de katholieken in het ongelijk op grond van

“om zoveel mogelijk de oude gewoonten en besluiten te doen onderhouden”.

De katholieke kleermakers hadden het dus voor elkaar. Wat zeven jaar daarvoor hun geloofsgenoten in het schoenmakersgilde niet lukte, nl. kunnen deelnemen in het bestuur van hun gilde, was nu in het voordeel van de katholieke kleermakers opgelost. Overigens een precedentwerking had dit voor de schoenmakers niet. De schoenmakers bleven uitgesloten, tot kort voor het ter ziele gaan van hun gilde in 1798.

De opperdeken moest volgens het reglement de rekening van ontvangsten en uitgaven bijhouden en tegenover de gildebroeders hierover verantwoording afleggen. Over die jaarlijkse bijeenkomst van de gildebroeders bevatte het reglement het volgende:

“Op het doen der Reeckeningh van den opperdeeken sal het gilde jaarlijcx bij den anderen koomen om een broederlijke eenigheid te onderhouden en als dan na de tijts omstandigheijt de verteeringe van het ingecoomen gelt te doen, ’t sij in eene maaltijt off andersints, soo als het bij de deeckens sal worden geoordeelt ten meeste nutte vanhet gilde”.

Dit waren de jaarlijkse teeravonden van het gilde, waar het batig saldo van het gilde werd verteerd in een van de plaatselijke etablissementen.

Het reglement eindigde met artikel 20 waarin de verhouding werd vastgelegd met het plaatselijk bestuur. De magistraat van de stad kreeg in dit artikel de bevoegdheid

“ten allen tijden, de interpretatie deser reglement en dat den regeerende borgmeester in allen deelen de directie en gesag over desen gilde sal hebbe, en daar voor sal moeten werden erkent en gerespecteert.”

Dat betekende dus dat boven de opperdeken de burgemeester stond als hoogste baas van het gilde.

Vergelijking met de middeleeuwse gilden

De basis van de gilden lag in de middeleeuwen en als zodanig was het Zevenbergse kleermakersgilde in wezen een middeleeuws instituut. Van de drie hoofdfuncties van het middeleeuwse ambachtsgilde was er nog één overgebleven: de beschermende functie naar buiten toe, in andere woorden protectie. Van interne regulering van arbeidswijze, kwaliteit, prijs, grondstoffen, en dergelijke was bij de kleermakers geen sprake. De proef die kleermakers moesten doen stond in dienst van de protectie van het beroep, zorgen dat er niet te veel concurrenten zouden komen. De militaire functie was overbodig geworden omdat de Republiek beschikte over een beroepsleger.

De religie speelde in het Zevenbergse kleermakersgilde, in tegenstelling tot wat eerder is vermeld over het schoenmakersgilde, geen rol. Waarschijnlijk had dat te maken met een grote portie opportunisme van de zijde van het Stadsbestuur en van de gereformeerde kleermakers. Immers, de laatste groep was

zwaar in de minderheid. Heel formeel gezien konden niet-gereformeerden geen deken zijn. In de Republiek heerste vrijheid van geweten. Iedereen mocht geloven wat hij wilde, echter in het openbaar was alleen de gereformeerde religie toegestaan. Verder was er een decreet van de Staten van Holland, dat aangaf dat alleen aanhangers van de gereformeerde religie bestuurlijke functies mochten bekleden. Dekens was een bestuurlijke functie van een corporatief orgaan dat samenwerkte met het Stadsbestuur. De regel dat altijd één van de dekenen van de gereformeerde religie moest zijn, had in Zevenbergen met grote waarschijnlijkheid uitsluitend tot doel om te komen tot een werkbare organisatie.

Wat het kleermakersgilde niet kende was een opvangsysteem voor behoeftige leden, zoals steun voor werkloze of zieke leden en pensioen voor weduwen en oude kleermakers / wollennaaisters. Een deel van de inkomsten van het gilde ging naar de Stadsarmmeester en kwam zodoende ten goede aan de armen in de stad. Niet aan alle armen, omdat een andere regel in Holland verordende dat de Stad alleen mocht zorgen voor armen van de gereformeerde religie.

Het functioneren van het gilde tussen 1737 en 1796

Haast alle informatie over het gilde, met uitzondering van de correspondentie tussen het gilde en het stadsbestuur, is afkomstig uit het gildeboek. Dat was een boek waarin de deken alle relevante wetenswaardigheden optekende die betrekking hadden op het gilde. Van het boek is voldoende bewaard gebleven om een goede indruk te krijgen van het functioneren van het gilde. Een centrale positie in het boek namen de jaarlijkse Rekeningen in, een soort combinatie van een kasboek en verslag van de jaarvergadering. Verder bevatte het gildeboek informatie over aangenomen leerjongens en leermeisjes bij kleermakers resp. wollennaaisters. Ook de kleermakers en wollennaaisters die examen deden werden in het boek vermeld.

Een rekening die een goed beeld geeft van wat er in een jaar in het gilde gebeurde is die van deken Cornelis van de Meeberg over 1769. Het positieve saldo van dat jaar bedroeg F 57=16, ruim 1.000 gulden waard in 2002 en een behoorlijk bedrag om te verteren. De teeravond was bij Louerij's Dijkers.

“Liquidatie van Cornelis van de
Meeberg als Deken van het gilde
van den Ontfang en uytgaaff door
hem gedaan seder den 1 Novemb 1760
tot den laatsten Octob 1769

Ontfange van vijftien binne Basen daar
onder de Wed. Isak de Vroom gerekent
haar weekgeld, ieder 52 St int Jaar Dus

$f\ 39=0=0$

van Pieter Schuyten voor sijn inkomen
en doen van de proeff als hier vooren
aangetekent is ontf $f\ 30=0=0$
waarvan volgens quitantie aan den
Stads armmeester Adam de Rooij
betaald is 20 gulden, dus nog voor
desen gilde overblijft tien gulde

$f\ 10=0=0$

van Juffer Swijtings	$f\ 1=10=0$
van Antje Hamont	$f\ 1=10=0$
van Marjan Goude	$1=10=0$
Celia Helmigh	$1=10=0$

dus dese vier wolle naaysters same

$f\ 6=0=0$

van Antje Hamont voor een Leermeijsje
Maria van Halteren aangegeven den
9 January 1769 ontfange
van Marcelis de Koning als ordinaar
voor het overlijden van Corn. van der Burg
nog ontfangen

$f\ 0=10=0$

$f\ 1=6=0$

$f\ 0=6=0$

Celia Helming voor het doen van haar
proeff den 5 Octob ontfange

$f\ 3=0=0$

(*)

van Hoofstad, als buyte Baas sijn weekgelt
Jasper Trommelen sijn weekgelt

$2=12=0$

$2=12=0$

 $65=6=0$

(**)

Uytgaaff tegens de vorenstaande ontfang
voor bestede van het gilde bij Loweris Dijkers
aan de gildeknecht Frans Cornelisse

$f\ 1=10=0$

$2=0=0$

 $61=16=0$

nogh uytgegeven voor de vrouwen

$4=0=0$

 $f\ 57=16=0$

(*) in de kantlijn:
den deken verantw.
van J. Trommelen
maar heeft niet ontfangen

(**)

2 schellinge boete van Stoffel
van aardenburg en een

*van Jan Mast, zijn bett
en aan de vrouwe
gegeven en same
verteerd. van niet
te begrafenis geweest*

*onderlinge vereffening hier geliquideert
Blijkt bij den Rendant meer ontvangen
te zijn een somma van seven en vijftig gulds
en sestion stuyvers welke somme op heden
door de gesamentlijke Broeders en vrouwe
sullen worden verteert en in alle gilden
Broeders haar presentie zal werden betaalt
en is tot opperdeeken aangestelt
Cornelis noues en tot onderdeeken J. Smits
en tot gildeknegt Willem Ligthart voor
twee guldens in het jaar. Aldus gehoord
en gesloten ten huysen van Louerij Dijkers
op heden den 13 november 1769*

*(dan volgen de handtekeningen van)
GA van Mourik
C. van de Meeberg
Cornelis Nouwens*

Let op de eerste handtekening onder dit stuk, die van de kersverse burgemeester en overdeken Gerrit Adriaense van Mourik. Daarna tekenden de opperdeken van dat (afgelopen) jaar, Cornelis van de Meeberg en zijn onderdeken Cornelis Nouwens, die automatisch de opperdeken werd voor het nieuwe jaar.

De in deze rekening genoemde Celia Helmigh had kort daarvoor haar proef gedaan, hetgeen blijkt uit volgende aantekeningen:

*Den 5 October 1769 heeft Celia helmigh
woonende binne deese steede Zevenbergen
gedaan hare proeff als meesteres in het vrouwe
kleermaecken, die ten vollen na genoegen door haer
is gedaan ter presentie van de onder teykende
overdeeken en deekens, waeromme aan haar dan ook
wert gepermieteert, de functie als meesteres
in het vrouwe kledmaaken in dese stadt en
jurisdictie te mogen doen, soo langh hare man
Jacobus Evers alhier in slans Bediening is
voor welke proeff en incomen sij aan den
Deken Corns van de Meebergh heeft betaalt
de som van drie gulds dat door hem in sijn
te doene Rekening sal werden verantwoord
en soo is de selve Celia helmigh gefeliciteert*

*G A van Mourik
Cornelis van de Meebergh
Cornelis Nouwens*

Een interessante vraag is of Celia en haar vakzusters aanwezig waren op de teeravonden. Als vrouw werden de wollennaaisters overduidelijk door het reglement gediscrimineerd. Er zijn indicaties om te veronderstellen dat de vrouwen van de kleermakers hun mannen vergezelden op de teeravonden. Maar waren ook de wollennaaisters aanwezig? Het antwoord op deze vraag komt niet nadrukkelijk tot uiting in de jaarlijkse rekeningen van de deken. Op de vergadering voorafgaand aan de teeravond waren de wollennaaisters met zekerheid er niet bij. Indicaties dat de wollennaaisters niet aanwezig waren op de teeravonden zijn niet gevonden, zodat hier het voordeel van de twijfel geldt en het aannemelijk is dat de wollennaaisters ook meededen aan het verteren van de pot.

In de rekening staat dat van Pieter Schuyten is ontvangen f 30 voor het doen van zijn proef, waarvan f 20 is gegeven aan de Armmeester en f 10 in de kas van het gilde is gestort. In de eerste versie van het reglement stond nog dat voor het doen van een proef f 3 betaald moest worden. In 1760 is dat gewijzigd op verzoek van de kleermakers die vonden dat f 3 entreegeld onvoldoende hoog was om kleermakers van buiten te weren. Zij dienden een verzoek in bij de drossaard tot verhoging van dit bedrag, waarop Burgemeester en Schepenen besloten dat:

“... alle vreemdelingen so man als vrouw hare functie van kleermaker alhier willen exerceren voor haar inkomen en proeff te betalen dartig guldens waarvan 2/3 parten moeten werden gedestribueert ten behoeve van Stads Armen alhier en het overige ten profijte van het Gilde”

Terwijl Pieter Schuyten f 30 moest betalen omdat hij van buiten Zevenbergen was, hoefde Celia Helming maar f 3 te betalen, omdat zij was geboren in Zevenbergen.

De boete voor Stoffel van Aardenburg en Jan Mast wegens “*van niet te begrafenis geweest*” is terug te voeren op een besluit van het gilde uit 1762 dat luidde:

“Er is bij alle gildebroeders gesolveert dat voortaan alle gildebroeders mede te lijck sullen gaan”.

Voor teeravonden, vergaderingen en ook soms voor het doen van een proef maakte het kleermakersgilde gebruik van de faciliteiten van de plaatselijke etablissementen. In de begintijd van het gilde kwam men vaak bijeen bij Hendrik Notenboom (ook lid van het gilde) in zijn herberg op de Markt. Daarna zat men vaak in de herberg “De (Swarte) Roskam”, met als gastheren Jan Merkus de Giese, later Lodewijk Dijkers. Deze herberg lag aan de Zuidzijde van de Haven, nu Zuidhaven nummer 29 (ook bekend als Huize van der Werk). Andere gastheren waren Jan Smit in de herberg Het Hof van Holland (hij was tevens lid van het gilde), Nijs van Gelmen hospis in het Fort Oranje, Jacob van Steen tavenier op de Markt naast het huis de Swaen en Hendrik van Meer (hij is ook nog burgemeester) in de Molenstraat.

De volgende (niet volledige) opsomming geeft een indruk van de bijeenkomsten van het gilde:

- op 2 en 3 februari 1739, teeravond ten huise van Hendrik Notenboom. De 10 gildebroeders verteerden daar f 32:17:0.
- op 24 maart 1744, vergadering over het aannemen van leerjongens bij Hendrik Nootenboom.
- op 13 en 14 april, 1746 teeravond bij Merkis de Giese, verteerd f 35:13.
- 26 juli 1746, Dirck van Aardenburgh proef gedaan ten huise van Markus de Giese voor de dekens Cornelis van der Burgt en Antonie Moelaert.
- 14 en 15 november 1746, saldo van f 36:15:0 verteerd ten huize van Merkies de Giese
- in 1748 was het saldo f 3, dat werd verteerd bij J Schmitt in de herberg Het Hof van Holland.
- op 24 november 1750 verteerd bij Jan Markies de Giese f 45:4:0.
- op 29 november 1751 was het saldo f 37:8:0 dat werd verteerd bij Jan Merkus de Giese.

- op 20 november 1755 hadden de dekenen een vergadering met de Burgemeester ten huize van Jan Merkus de Giesen in den Zwarten Roskam. Tegelijkertijd deed Cornelis van den Meebergh uit Middelburg zijn proef als baas.
- 15 december 1755, f 43:3:8 verteerd ten huise van Nijs van Gelmen, hospis in den Fort Oranje.
- op 16 november 1756, het gilde vergaderde In 't Fort Oranje bij Nijs van Gilse.
- 13 december 1756, verteerd f 7:10:8 ten huise van Nijs van Gelmen hospis in 't Fort Oranje.
- op 3 november 1760 verteerd met 16 leden f 46:19:12 ten huise van Jan Smits. Benoemd tot onderdeken Pieter Cornelissen en deken Jan Smits.
- in 1762 wordt f 53:3:0 verteerd bij Gieljam de Kock.
- is 1774 is de teeravond bij Lauwerijs Dijkers.
- op 20 maart 1778 doet Antony Brabers zijn proef ten huise van Hendrik van Meer.
- in november 1792 teeravond bij tavenier Hendrik Vermeer, verteerd F. 63:12:00
- in november 1793 verteerd bij tavenier Jacobus van Steen f. 47:0:0
- in 1796 teeravond bij Cornelis Vrans, verteerd f 50:16:8.

Zoals blijkt uit de afrekeningen, was er vaak zoveel in de pot dat de vertering twee dagen lang duurde. Echter, het was niet altijd feest en soms rommelde het flink in het kleermakersgilde.

Onder het bestuur van deken Thomas Blommers ontstonden in de loop van 1745 problemen. Thomas Blommers weigerde zijn weekgeld te betalen en op 20 december 1745 nam Cornelis van den Burght de kas van f 29:9:0 over en werd de nieuwe deken. Op de teeravond van 14 en 15 november 1746, waarop de bestuursperiode van Cornelis van de Burgh werd afgesloten, leek alles weer in orde. De Rekening bevat de opmerking dat Thomas Blommers weer zijn weekgeld betaalde.

De problemen waren zeker nog niet voorbij, getuige de rekening van deken Johannes Gestelaars over 1747, met een saldo van f 3:11:0, die bovendien niet is ondertekend. Het weekgeld is dat jaar door niemand meer betaald. In het jaar daarna is waarschijnlijk helemaal geen rekening opgemaakt. Het is gissen wat de oorzaak is geweest van deze problemen. Een ding is duidelijk, de jaren 1747 en 1748 waren zeer rumoerige jaren in de Republiek, door een oorlog met Frankrijk, slechte economische omstandigheden en heftige woede-uitbarstingen van het volk jegens de regenten.

In 1753 en 1754 werd om onbekende reden het weekgeld van de kleermakers weer niet opgehaald, waardoor er in 1754 zelfs helemaal geen saldo was. Het gildeboek hierover:

“de vertering van heden 2 december 1754 wordt hoofdsgewijze betaald.”

Gelukkig wist de nieuwe deken Johan Smit het jaar 1755 weer met een behoorlijk bedrag af te sluiten, f 43:3:8. Zijn opvolgers konden dit niet vasthouden waardoor de daarop volgende jaren (1756 o.l.v. deken Pieter Cornelissen, 1757 o.l.v. deken Cornelis van de Meebergh, 1758 o.l.v. deken Jan Gastelaars) financieel weer een ramp waren, met als hoogste saldo f 7:10:8 in 1756. Toen op de teeravond van 25 januari van 1759 het saldo slechts f 5:10:0 bedroeg werden maatregelen genomen die in het gildeboek werden opgetekend:

“Er is op heden geresolveert dat ieder der gildebroeders sal betalen alle wecken aan de knegt een stuyver sonder te blijven in gebreke”

Met “*knegt*” werd bedoeld de gildeknecht, die namens de deken het geld ophaalde. Deze maatregel had succes want de jaren erna lieten weer ouderwetse saldi zien in de rekeningen van de dekenen.

Het einde van het kleermakersgilde

De laatste Rekening in het gildeboek is over het jaar 1797. Er waren in dat jaar 15 kleermakers en 10 wollennaaiers. Dan houdt het boek op. Hoe de ontbinding van het gilde precies is verlopen blijft derhalve een raadsel. Heel interessant is de vaststelling dat bij het teloorgaan van de gilden in Zevenbergen, het bakkersgilde en het schippersgilde als eerste het loodje legden in 1793. Dat waren juist die gilden, waarvan eerder is gesteld dat zij waarschijnlijk waren opgericht op initiatief van het

Stadsbestuur. Op dat moment zaten de oude regenten nog op hun pluche zetels in het stadhuis. De kleermakers en de schoenmakers (laatste aantekening in het gildeboek in 1798) waren blijkbaar meer gemotiveerd om hun gilden in stand te houden.

De ontbinding van de gilden voltrok zich in meerdere ons omringende landen. Al eerder is vermeld dat in het buitenland het mercantilisme een veel toegepaste economische politiek was. Ondersteuning en bescherming van de eigen economie gebeurde daar op niveau van het land, terwijl in de Republiek er geen sprake was van een eenheidsstaat, maar van zelfstandige provincies en de economie een plaatselijk gebeuren was. Op het moment dat in de Republiek de gilden nog oude productiemethoden verdedigden, waren landen als Engeland en Frankrijk hun economie aan het vernieuwen. Engeland had het voortouw genomen (de Industriële Revolutie, Adam Smith met zijn boek *The wealth of Nations*) en in Parijs waren in 1776 (dus al voor de Franse Revolutie) de gilden ontbonden. De economie van de Republiek was, op enkele uitzonderingen na, zoals de internationale handel en de financiering, niet meer dan wrakhout (een term van de historicus Simon Schama). De nieuwe politieke beweging die ontstond in de jaren na 1780, die van de Patriotten, streefde op economisch terrein dan ook naar een omwenteling, gebaseerd op een liberale economie binnen een eenheidsstaat. Gilden waren een obstakel geworden, dat moest worden opgeheven.

Het is een misverstand te veronderstellen dat de Fransen de gilden in Nederland hebben afgeschaft. Nadat de Fransen in 1795 de Republiek bezet hadden, bemoeiden zij zich betrekkelijk weinig met het binnenlands bestuur. Zelfs in de laatste periode vóór de inlijving bij Frankrijk onder Lodewijk Napoleon (1810), was de landsregering op binnenlands gebied nog redelijk onafhankelijk van Frankrijk. De maatregelen tegen de gilden tussen 1795 en 1810 zijn niet genomen door of namens de Fransen, maar door Nederlanders. Natuurlijk wel met Franse instemming.

Tussen 1795 en 1810, het moment van de inlijving bij Frankrijk, kende het land een aantal regeringen van politiek verschillende signatuur. Al deze regeringen hebben vanaf 1795 gewerkt aan de totstandkoming van een eenheidsstaat en een centrale regering, met onder andere één centraal belasting stelsel en één landelijk economisch beleid. In 1798 kwam er een grondwet waarin via artikel LIII alle gilden werden afgeschaft. Deze maatregel gaf elke burger het recht zich met zijn arbeid of kapitaal willekeurig waar binnen de Republiek te vestigen. Dat leverde een storm van kritiek en tegenwerking op en in de praktijk veranderde er niet veel. Ook onder volgende regeringen, bleven de gilden verboden, en desondanks in de praktijk vaak nog functioneren. Een volgende stap werd gezet in december 1805 met de “Patentwet”. Deze wet schreef o.a. voor dat ieder die een ambacht wilde uitoefenen of arbeid wilde verrichten zich in moest laten schrijven in de plaats waar hij wilde werken. Gemeentebesturen mochten niemand daarvan uitsluiten.

In januari 1808 werd de de “Wet op de corporatie” van minister Isaak Gogel aangenomen. Deze wet ging verder dan alleen de gilden en betrof bijvoorbeeld ook de regentencolleges. Voor Gogel was naast zijn overtuiging dat het puur economische noodzaak was om de gilden op te heffen, ook een zaak van sociale gelijkheid. Ondanks al deze wetten bleef er een situatie ontstaan waarin vaak geen onderscheid viel te maken tussen de (illegale) gilden en de nieuwe corporaties.

Het definitieve besluit over de gilden werd genomen door Koning Willem I, na de verdrijving van de Fransen. Na lang aarzelen van de Koning viel in 1818 definitief het doek.

In Zevenbergen was het vanaf 1795 gedaan met de oude regentenkliek. Er kwamen nieuwe bestuurders aan de macht die, hoe gebrekkig dan ook “gekozen”, meer representatief waren voor de plaatselijke bevolking. Het nieuwe Stadsbestuur schikte zich redelijk naar de nieuwe verordeningen uit Den Haag. In deze context kon het gebeuren dat in Zevenbergen de gilden zeer snel verdwenen waren.

Hoewel. Zo gemakkelijk gaven de kleermakers zich niet over. Minstens eenmaal hebben ze geprobeerd nog iets te redden van hun oude voorrechten, getuige de brief van 8 mei 1802, gericht aan het Gemeentebestuur. Het antwoord is overigens niet bekend. Dat de kleermakers de nieuwe tijd nog niet begrepen hadden zal duidelijk zijn, maar is niet verwonderlijk.

Nr 3 sectie 8 Mey 1802

Aan het Gem. Best der Stad en Lande van Zevenbergen

Geven reverentelijk te kennen de ondergeteekenden Kledermaakersbaasen binnen gemelde stad wonende. Dat zij supplianten uit Krachtte van de Vorige acte van Staatsregeling aan de toenmalige municipaliteit deser stede hebben moeten overgeven den kaart of reglement waarop voorteen alhier ter stede het Kleermakersgilde heeft bestaan.

Dat, hoezeer ook bij de tegenwoordige acte van staatsregeling in den Volstreikten zin geene gildens worden getollereerd. Zij supplianten echter in ervaring zijn gekomen , dat op onderscheide plaatsen binnen dese republiek reglementen enkeuren zijn ontworpen en daargesteld, waarna men sich in de uitoefening van diverse neringen, handteeringen en ambachten voor het vervolg zal hebben te gedragen. Dat zij supplianten als verder in aanmerking genomen hebben, dat sedert de vernietiging der gilden een ieder zich binnen dese stad en jurisdictie als kleermaker met den woon heeft kunnen en mogen nederzetten, zonder alvorens eenige blijk van Kunde of doorgestane leerjaren te vertoonen, al het welke oogschijnlijk niet alleen ten nadeele van den supplianten in het bijzonder, maar allen In- en opgezetenen in het generaal op den duur moet uitloopen. Redenen waarom de Supplianten steunende op de allezints erkenden zucht, waarmede deze vergadering steeds de belangen der goede Burgerij ter harte neemt, te raade zijn geworden omzich tot de zelve te wenden met ootmoedig verzoek, dat het aan de zelve moge behagen om ten faveure van de requestanten op de uitoeffening van het Kleermakers ambacht binnen dese stad en jurisdictie van dien te ontwerpen en vast te stellen zodanig Reglement als met den aart van zaken, tijdsomstandigheden en het belang der In- en opgezetenen het meest overeenkomstig zal bevonden worden en ook, hangende de deliberatien ten principaale de nodige voorzorgen moge worden genomen, dat inmiddels geene vreemdelingen in projudizien der In- en opgezetenen tot de uitoefening van het kleermakers ambacht werden toegelaten, ofte wel op zodanige andere wijze als deze vergadering zal vermeenen te bekooren.

Het welk doende etc.

Adriaan Schoenmaker

Chr. De Gouw

M. Lodewijk

Antonie Brabers

H. Zom

+ P. Visser

Jan van Giels

Coenraat Cornelius

Leendert Stoops

A(of C) van Kaam

Willem van Hertum

Wilm Nouwens

Wouter Faase

Tot Slot

Een kijk in de historie roept altijd vragen op over relaties naar het heden. Wat is er in Zevenbergen nog terug te vinden van de vroegere kleermakers? Het vak als ambacht is door de komst van confectiekleding zo goed als uitgestorven. In 1918 telde Zevenbergen nog 14 kleermakers, waaronder Petrus Nouwens, een nazaat van hiervoor genoemde Cornelis Nouwens, deken in 1770 en 1776. Cornelis Nouwens was afkomstig uit Wasbeek (Waspik) en in 1758 gehuwd met de Zevenbergse Dingena van Oers. Cornelis deed zijn meesterproef in 1760 en mocht vanaf die tijd als baas in Zevenbergen werken. Willem Nouwens, een van de ondertekenaars van de brief aan het gemeentebestuur uit 1802, was een neef van Cornelis. Willem was gehuwd met Maria Zom. Een kleindochter van Cornelis Nouwens, Dingena Nouwens, huwde in 1838 met de Zevenbergse kleermaker Johannes Matthee. Een nakomeling van dit echtpaar heeft nu in Zevenbergen een modezaak aan de Noordhaven. Een ander kleinkind van Cornelis Nouwens, kleermaker Petrus Nouwens huwde ook in 1838 Johanna Goverde, hun dochter (ook Dingena geheten) huwde in 1874 kleermaker Gerardus Goverde, wiens kleinzoon, overleden in 1961, een van de laatste kleermakers in Zevenbergen was. Wouter Faase was kleermaker in de Brugstraat, nu Nieuwe Kerkstraat pand nr. 6, waar voorheen de manufacturenzaak van Bernard Zom was gevestigd. Een zoon van Bernard Zom, tevens nakomeling van Wouter Faase, heeft nu een modezaak aan de Zuidhaven op de plaats waar 200 jaar lang de kleermakersfamilie Brabers heeft gewoond.

Laatste aanpassing 24 juli 2023. Op dat moment zijn de twee bovengenoemde modezaken opgeheven.

Literatuur:

Dr. P.J. Bouwman: Economische en sociale geschiedenis in hoofdlijnen

Dr. H.E. van Gelder, De Nederlandse Munten

I. de Groot: Personen en feiten uit de geschiedenis van Zevenbergen

Inventarisstukken 2205 t/m 2212 uit het Archief van het Stadsbestuur van Zevenbergen tot 1810

Dr. J.A. van Houtte, Economische en Sociale Geschiedenis van de Lage Landen

Simon Schama, Patriotten en Bevrijders: Revolutie in de Noordelijke Nederlanden

Dr. I. Schöffner, De Lage Landen van 1500 tot 1780

Seignobos-Romein: De Middeleeuwen